

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

DOI: 10.67227

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 6

2026

TALABA QIZLARDA IJTIMOYIY FAOLLIK KOMPETENTLIGINING PEDAGOGIK MAZMUNI VA STRUKTURASI

Yakubova Shaxnoza Erkinbayevna

Urganch davlat pedagogika instituti, kafedra mudiri, dotsent

Annotatsiya

Mazkur maqolada talaba qizlarda ijtimoiy faollik kompetentligining pedagogik mazmuni, mohiyati hamda strukturaviy komponentlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Ijtimoiy faollik kompetentligi zamonaviy oliy ta'lim tizimida shaxsning jamiyat hayotidagi faol ishtiroki, fuqarolik pozitsiyasi, liderlik salohiyati, kommunikativ va refleksiv ko'nikmalarini namoyon etuvchi integrativ sifat sifatida yoritilgan. Tadqiqotda kompetensiyaviy, transformativ va shaxsga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvlar asosida talaba qizlarning ijtimoiy faolligini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari ochib berilgan. Shuningdek, ijtimoiy faollik kompetentligining motivatsion-qadriyatli, kognitiv, faoliyatli hamda refleksiv komponentlari tavsiflangan hamda ularning o'zaro integratsiyasi asosida kompetentlikning yaxlit pedagogik modeli asoslangan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy faollik, kompetentlik, talaba qizlar, transformativ pedagogika, kompetensiyaviy yondashuv, refleksiya, liderlik, fuqarolik kompetensiyasi, pedagogik model, kommunikativ kompetensiya.

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ И СТРУКТУРА КОМПЕТЕНТНОСТИ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОК

Якубова Шахноза Эркинбаевна

Ургенчский государственный педагогический институт, заведующая кафедрой, доцент

Аннотация

В данной статье научно-теоретически проанализированы педагогическое содержание, сущность и структурные компоненты компетентности социальной активности студенток. Компетентность социальной активности рассматривается как интегративное качество личности, отражающее активное участие в общественной жизни, гражданскую позицию, лидерский потенциал, коммуникативные и рефлексивные навыки в современной системе высшего образования. В исследовании раскрываются педагогические возможности развития социальной активности студенток на основе компетентностного, трансформативного и личностно-ориентированного подходов. Кроме того, охарактеризованы мотивационно-ценностный, когнитивный, деятельностный и рефлексивный компоненты компетентности социальной активности, а также обоснована целостная педагогическая модель данной компетентности на основе их интеграции.

Ключевые слова: социальная активность, компетентность, студентки, трансформативная педагогика, компетентностный подход, рефлексия, лидерство, гражданская компетенция, педагогическая модель, коммуникативная компетенция.

THE PEDAGOGICAL CONTENT AND STRUCTURE OF SOCIAL ACTIVITY COMPETENCE AMONG FEMALE STUDENTS

Yakubova Shaxnoza Erkinbayevna

Urgench State Pedagogical Institute, Head of Department, Associate Professor

Abstract

This article provides a scientific and theoretical analysis of the pedagogical content, essence, and structural components of social activity competence in female students. Social activity competence is interpreted as an integrative personal quality that reflects active participation in social life, civic position, leadership potential, as well as communicative and reflective skills within the modern higher education system. The study reveals the pedagogical opportunities for developing female students' social activity based on competency-based, transformative, and learner-centered pedagogical approaches. In addition, the motivational-value, cognitive, activity-based, and reflective components of social activity competence are characterized, and an integral pedagogical model of this competence is substantiated through their interrelation and integration.

Keywords: social activity, competence, female students, transformative pedagogy, competency-based approach, reflection, leadership, civic competence, pedagogical model, communicative competence.

Globalashuv jarayonlari, raqamli transformatsiya hamda jamiyatning ijtimoiy-madaniy rivojlanishi oliy ta'lim tizimi oldiga zamonaviy kompetensiyalarga ega bo'lgan mutaxassislarni tayyorlash vazifasini qo'yimoqda. Ayniqsa, talaba yoshlarning ijtimoiy faoligi, fuqarolik pozitsiyasi va jamiyatdagi tashabbuskorligini rivojlantirish bugungi kun pedagogikasining dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, talaba qizlarda ijtimoiy faollik kompetentligini rivojlantirish masalasi nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy va ma'naviy ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talaba qizlarning intellektual salohiyatini rivojlantirish, ularning jamiyatdagi ijtimoiy rolini kuchaytirish, liderlik sifatlarini shakllantirish va ijtimoiy tashabbuskorligini qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Shu bois, talaba qizlarda ijtimoiy faollik kompetentligining pedagogik mazmunini ilmiy asosda ochib berish muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Asosiy qism. Pedagogik adabiyotlarda "ijtimoiy faollik" tushunchasi shaxsning jamiyat hayotidagi faol ishtiroki, ijtimoiy munosabatlarga ongli yondashuvi, tashabbuskorligi hamda ijtimoiy mas'uliyatni his etishi bilan tavsiflanadi. Kompetensiyaviy yondashuv nuqtai nazaridan esa ijtimoiy faollik kompetentligi shaxsning ijtimoiy muammolarni ang'ay olishi, ularga nisbatan mustaqil munosabat bildira olishi hamda amaliy faoliyatda samarali qarorlar qabul qilish qobiliyatini ifodalaydi. Talaba qizlarda ijtimoiy faollik kompetentligini shakllantirish jarayoni transformativ pedagogika asosida amalga oshirilganda, ta'lim oluvchining shaxsiy tajribasi, refleksiv fikrlashi, mustaqil qaror qabul qilishi va ijtimoiy tashabbuskorligi rivojlanadi. Transformativ pedagogika shaxsning dunyoqarashi, qadriyatlarini va ijtimoiy pozitsiyasini o'zgartirishga xizmat qiluvchi innovatsion yondashuv sifatida talqin etiladi.

Mazkur kompetentlik quyidagi pedagogik sifatlarni o'zida mujassamlashtiradi:

- ijtimoiy mas'uliyat;
- fuqarolik pozitsiyasi;
- liderlik qobiliyati;
- kommunikativ madaniyat;
- jamoaviy hamkorlik;
- ijtimoiy tashabbuskorlik;
- refleksiv fikrlash.

Talaba qizlarda ijtimoiy faollik kompetentligining strukturasi

Tadqiqotlar asosida ijtimoiy faollik kompetentligining quyidagi strukturaviy komponentlarini ajratish mumkin:

1. Motivatsion-qadriyatli komponent

Mazkur komponent talaba qizlarning ijtimoiy faoliyatga bo'lgan ehtiyoji, qiziqishi, qadriyatli munosabati hamda fuqarolik mas'uliyatini o'z ichiga oladi. Ushbu komponent orqali shaxsda ijtimoiy tashabbuskorlik, jamiyat hayotida faol ishtirok etishga intilish shakllanadi.

2. Kognitiv komponent

Kognitiv komponent talaba qizlarning ijtimoiy jarayonlar, jamiyat taraqqiyoti, fuqarolik huquqlari, gender tengligi, liderlik va kommunikativ faoliyatga oid bilimlarini ifodalaydi. Ushbu bilimlar ijtimoiy faollikning nazariy asosini tashkil etadi.

3. Faoliyatli komponent

Faoliyatli komponent ijtimoiy faoliyatni amaliy jihatdan tashkil etish ko'nikmalarini qamrab oladi. Bunga:

- jamoa bilan ishlash;
- muammoli vaziyatlarni hal qilish;
- ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish;
- volontyorlik faoliyati;
- liderlik tashabbuslarini amalga oshirish kiradi.

4. Refleksiv komponent

Refleksiv komponent talaba qizlarning o'z faoliyatini tahlil qilish, baholash hamda o'z-o'zini rivojlantirishga yo'naltirilgan qobiliyatlarini ifodalaydi. Refleksiya ijtimoiy faollik kompetentligining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Muhokama. Ijtimoiy faollik kompetentligini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari: talaba qizlarda ijtimoiy faollik kompetentligini rivojlantirishda quyidagi pedagogik omillar muhim ahamiyatga ega:

- transformatsion ta'lim muhitini yaratish;
- interaktiv metodlardan foydalanish;
- refleksiv ta'lim texnologiyalarini joriy etish;
- mentorlik va tyutorlik faoliyatini tashkil etish;
- ijtimoiy loyihalar va volontyorlik faoliyatiga jalb etish;
- raqamli pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish.

Mazkur omillar talaba qizlarning ijtimoiy faolligini oshirish bilan birga, ularning mustaqil fikrlashi, tashabbuskorligi va liderlik salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Talaba qizlarda ijtimoiy faollik kompetentligini rivojlantirish zamonaviy oliy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki bugungi globallashuv va axborotlashuv sharoitida jamiyat hayotida faol ishtirok eta oladigan, mustaqil fikrlaydigan, tashabbuskor hamda liderlik salohiyatiga ega bo'lgan yoshlarni tarbiyalash muhim ijtimoiy-pedagogik ehtiyojga aylangan. Shu nuqtai nazardan, talaba qizlarda ijtimoiy faollik kompetentligini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash va samarali pedagogik mexanizmlarni ishlab chiqish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Mazkur kompetentlikni rivojlantirishda, avvalo, transformatsion ta'lim muhitini yaratish muhim ahamiyat kasb etadi. Transformatsion ta'lim shaxsning dunyoqarashi, qadriyatlarini va ijtimoiy pozitsiyasini o'zgartirishga xizmat qiluvchi innovatsion pedagogik yondashuv sifatida talqin etiladi. Bunday ta'lim muhitida talaba qizlarning mustaqil fikrlashi, ijtimoiy voqelikni tanqidiy tahlil qilishi, muammolarga ijodiy yondashuvi hamda o'zining ijtimoiy mas'uliyatini his etishi rivojlanadi. Transformatsion pedagogik muhit ta'lim oluvchilarni faqat bilim egallashga emas, balki jamiyat hayotida faol fuqarolik pozitsiyasini namoyon etishga yo'naltiradi.

Talaba qizlarda ijtimoiy faollik kompetentligini shakllantirishda interaktiv metodlardan foydalanish ham samarali pedagogik vositalardan biri hisoblanadi. "Aqliy hujum", "Munozara", "Debat", "Keys-stadi", "Loyiha metodi", "Rolli o'yinlar" kabi interaktiv metodlar talabalarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantiradi, jamoa bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi hamda ijtimoiy faollikni oshiradi. Ayniqsa, muammoli vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar talaba qizlarning mustaqil qaror qabul qilish, tashabbus ko'rsatish va ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etish qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, refleksiv ta'lim texnologiyalarini joriy etish talaba qizlarning o'z faoliyatini tahlil qilish, baholash va o'z-o'zini rivojlantirish kompetensiyalarini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Refleksiya jarayonida talaba o'zining ijtimoiy faoliyatdagi muvaffaqiyat va kamchiliklarini anglaydi, kelgusidagi faoliyati uchun xulosalar chiqaradi hamda o'z ustida ishlashga intiladi. Bu esa ijtimoiy faollik kompetentligining barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Ijtimoiy faollik kompetentligini rivojlantirishda mentorlik va tyutorlik faoliyatini samarali tashkil etish ham muhim pedagogik imkoniyatlardan biridir. Mentor va tyutorlar talaba qizlarning individual imkoniyatlarini aniqlash, ularni ijtimoiy faoliyatga yo'naltirish, liderlik sifatlarini rivojlantirish hamda motivatsiyasini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, shaxsga yo'naltirilgan pedagogik yondashuv asosida tashkil etilgan mentorlik faoliyati talaba qizlarning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi va ijtimoiy tashabbuskorligini rivojlantiradi.

Bundan tashqari, talaba qizlarni ijtimoiy loyihalar va volontyorlik faoliyatiga jalb etish ularning jamiyat hayotidagi amaliy ishtirokini ta'minlaydi. Volontyorlik faoliyati davomida talaba qizlarda ijtimoiy mas'uliyat, hamkorlik, insonparvarlik, tashabbuskorlik kabi muhim sifatlar shakllanadi. Turli ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish esa ularda muammolarni hal qilish, jamoani boshqarish, kommunikativ hamda tashkiliy kompetensiyalarni rivojlantiradi. Shu bilan birga, bunday faoliyatlar talaba qizlarning liderlik salohiyatini yuzaga chiqarishga xizmat qiladi.

Raqamli pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish ham ijtimoiy faollik kompetentligini rivojlantirishning zamonaviy pedagogik imkoniyatlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda raqamli platformalar, onlayn forumlar, virtual seminarlar va ijtimoiy tarmoqlar orqali talaba qizlarning ijtimoiy faoliyatini kengaytirish imkoniyatlari ortib bormoqda. Raqamli texnologiyalar orqali ta'lim oluvchilar mustaqil axborot izlash, muloqot qilish, ijtimoiy loyihalarni tashkil etish hamda jamoatchilik bilan samarali aloqalarni yo'lga qo'yish ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Umuman olganda, yuqorida qayd etilgan pedagogik omillar talaba qizlarning ijtimoiy faolligini

o'shish bilan birga, ularning mustaqil fikrlashi, fuqarolik pozitsiyasi, tashabbuskorligi, kommunikativ madaniyati va liderlik salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu sababli, oliy ta'lim tizimida transformatsion pedagogik yondashuvlarga asoslangan innovatsion metod va texnologiyalarni keng joriy etish talaba qizlarda ijtimoiy faollik kompetentligini samarali rivojlantirishning muhim pedagogik sharti hisoblanadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, talaba qizlarda ijtimoiy faollik kompetentligi zamonaviy pedagogikaning muhim integrativ kategoriyalaridan biri hisoblanadi. Ushbu kompetentlik shaxsning jamiyatdagi faol pozitsiyasi, kommunikativ madaniyati, liderlik qobiliyati va fuqarolik mas'uliyatini namoyon etuvchi kompleks pedagogik sifat sifatida tavsiflanadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, ijtimoiy faollik kompetentligi motivatsion-qadriyatli, kognitiv, faoliyatli va reflektiv komponentlar asosida shakllanadi. Mazkur komponentlarning o'zaro integratsiyasi talaba qizlarning ijtimoiy faoliyatga tayyorligini ta'minlaydi. Shu bois, oliy ta'lim tizimida transformatsion pedagogik yondashuvlarga asoslangan innovatsion metodika va texnologiyalarni joriy etish talaba qizlarda ijtimoiy faollik kompetentligini samarali rivojlantirish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
3. Muslimov N.A. Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. – Toshkent: Fan, 2017.
4. Zeer E.F. Kompetentnostniy podxod v obrazovanii. – Moskva: Akademiya, 2019.
5. Mezirow J. Transformative Dimensions of Adult Learning. – San Francisco: Jossey-Bass, 1991. – 247 p.
6. Freire P. Pedagogy of the Oppressed. – 30th Anniversary ed. – New York: Continuum, 2005. – 183 p.
7. Tolipov O', Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2018.
8. Xolmuhamedov A. Kompetensiyaviy yondashuv asosida ta'lim samaradorligini oshirish masalalari // Pedagogik ta'lim. – 2022. – № 3. – B. 45–52.
9. Yuldashev J., Xasanboyeva O. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
10. Brookfield S.D. Becoming a Critically Reflective Teacher. – 2nd ed. – San Francisco: Jossey-Bass, 2017. – 311 p.